

Регионално изследване на насилието между деца в училищна среда в Югоизточна Европа

Доклад от България

В партньорство с :

Международен институт за детски права и развитие и Мрежа за закрила на детето в
Югоизточна Европа

Изследователи:

д-р Антоанета Матеева, Елеонора Тодорова, Симеон Тодоров

Партньорска организация:

Ноу-хау център за алтернативни грижи за деца, Нов български университет

Дата: Февруари 2021 г.

С подкрепата на Terre des hommes

Изследванията и статистическите данни, предоставени през последните 5 години, показват, че въпреки съществуващата законодателна база, системата за закрила на детето и предприетите мерки и инициативи, насилието в училище с увеличаване брой регистрирани случаи остава сериозен проблем в България.

Градът и селото се разглеждат като относително сигурни места, където всички хора се познават, няма външни лица, които да представляват заплаха за тях. Момичетата от малкия град определиха училището, парка и центъра на града, като безопасни пространства, в които обикновено искат да прекарват времето си през деня, но те имат право да останат там само през деня.

Според проучване на УНИЦЕФ, над половината от българските ученици на възраст между 13 и 15 години са били жертви на тормоз или насилие в училище, или около него. Проблемът е сериозен и сред други възрастови групи. Проучването показва също, че страната се нарежда сред 10-те от 43-те изследвани държави по света, засегнати от тормоз и насилие в училищата. Има 8 000 случая на насилие и тормоз в училищата между 2016-2017 г. и всяко второ дете между 13 и 15 години съобщава, че е било тормозено или малтретирано в училище или около него.

Според изследването, насилието може да бъде словесно, може да бъде тормоз, кибертормоз, може да бъде психологическо. Наблюденията и данните показват също, че няма достатъчно познания за всички тези видове и форми на насилие.

Проучване на здравето и поведението на децата в училищна възраст, проведено от Института за изследване на населението и хората в сътрудничество с УНИЦЕФ, установи, че:

- Дискомфортът и отчуждението от училище, ниските оценки и тормозът са движещи фактори за рисково поведение от страна на юношите.
- Над една трета от всички ученици споделят, че са станали жертви на насилие или тормоз, на физическа и вербална агресия в училище поне веднъж през последната година.

Статистика на Министерството на образованието и науките показва, че

- През 2016 и 2017 г. в училищата са регистрирани над 8 000 случая на тормоз.
- От тях 4500 са случаите, свързани с физическа и вербална агресия в училищата, което прави средно 30 такива инцидента на ден.
- През 2017 г. над 80% от всички училища в България са докладвали поне един инцидент на насилие над дете.
- Онлайн тормозът се е увеличил значително през последните години, докато част от случаите на онлайн тормоз се случват точно между ученици в едно и също училище.
- Онлайн тормозът представлява 38% от всички случаи на насилие в училище през 2016 г., което е огромен скок от 25% в сравнение с 2010 г.

Някои факти от анализа, направен от Националната мрежа за децата, показват липсата на адекватно здравно образование в училище:

- За 2019 г., според Националния център за обществено здраве и анализи (НЦОЗА), абортите на деца са 2037, което показва увеличение от 37 случая в сравнение с 2018 г.
- Абортите, извършени от непълнолетни момичета под 15 години, са 146, а сред непълнолетните общо са 1891 през 2019 г.
- 3073 са раждания от майки, които не са навършили пълнолетие през 2018г.
- 264 деца са станали жертви на сексуално насилие, според данни на Министерството на вътрешните работи.
- Острите интоксикации, свързани с употребата на алкохол и наркотици сред децата, също се увеличават, а за 2019 г. данните на НЦОЗА показват, че 1600 деца са имали остри интоксикации в резултат на злоупотреба с алкохол и наркотици.

Основни изводи по отношение на :

1. ЧЕСТОТА, ВИД И ИЗВЪРШИТЕЛИ НА НАСИЛИЕ НАД ДЕЦА

1.1. Общи преживявания, свързани с място и училище

Малкият град и селото се разглеждат като относително сигурни места, където всички хора се познават, няма външни лица, които биха могли да представляват заплаха. Момичетата от малкия град определиха училището, парка и центъра на града като безопасни пространства, в които обикновено искат да прекарват време, но те имат право да останат там само през деня.

Училището е едно от любимите места за децата, тъй като те срещат там своите приятели, с които се срещат и се занимават с интересни дейности. Споделено беше, че в селото няма много места за забавление и отдых, така че децата предпочитат да са в училище, „където е интересно и забавно“ - 12-годишно момиче.

"Всеки ден сме заети с толкова много неща. Учителите ни водят на разходки, екскурзии, имаме и много хубава фитнес зала, и можем да спортуваме свободно " - 11-годишно момче.

" В училище най-много харесвам часовете по математика. Аз съм добър в това. " - 11-годишно момче.

1.2. Видове и честота на насилие в училище

Физическото насилие между децата е определено като основен вид насилие както от момчетата, така и от учителите. Според децата, то се проявява в различни форми в училище - удряне, бутане, щипане, бесене.

" Мразя да ме дразнят. Гадно е и не ми харесва. Оплаквам се на учителя, но някои деца не спират и това се случва почти всеки ден " - 10-годишно момче.

Участниците разграничават различните форми на физическо насилие в зависимост от пола им - срещу момчета - удряне, блъскане, а срещу момичета - дърпане, блъскане.

Вербалното насилие също е много чест тип насилие. Подигравките често се проявяват в отношенията между децата и те го разпознават. Причините за присмех обикновено са липсата на добри мобилни телефони, дрехи, външен вид, условия на живот, произход на децата. Те казват, че по-богатите деца, които имат пари, са по-склонни да се подиграват на по-бедните, защото нямат финанси за закуска или нещо друго, което се проявява в училище.

" Те се подиграват на момче, защото обувките му са скъсани и той се бие, и защото има въшки. Не му се подигравам. Ако имам повече храна, му давам " - 12-годишно момче

" Понякога момчетата се подиграват на по-малките деца. Това е гадно " - 10-годишно момиче;

Децата споменаха дигиталното насилие, включващо използването на груби забележки, обидни думи и снимки, които обиждат някого. Те разгледаха снимки и коментари за подигравки с някого в социалните мрежи. Това беше определено като по-често срещано в отношенията между момичетата. Изключването от общи игри също беше споменато като случаи на насилие.

Повечето от участващите деца дори не споменават сексуално насилие. Те не го познават добре. Страхуват се да го обсъдят и не са склонни да мислят, че това може да

им се случи. Те свързват подобни инциденти със света на възрастните, с филми и телевизионни новини.

Според възрастните участници в изследването, сексуалното насилие не се изразява, но често се наблюдава „дразнене“, което, според тях, децата не приемат като нещо толкова сериозно.

1.3. Територии на насилие в училище

Училището е определено като относително безопасна зона, тъй като учителите упражняват контрол там, но в двора на училището и около училището, до близкия магазин за хранителни стоки има незащитено място, където детето може да е в опасност. Насилието в училище е свързано и с места като коридори, с фитнеса и тоалетните, където понякога децата могат да стават груби помежду си в игрите си. Училищният автобус е място, където децата могат да се обиждат, да викат, да се будат.

„Автобусът е много шумен следобед и всички се бият“ - 12-годишно момче.

Според децата, най-сигурното пространство в училището, където те се чувстват в безопасност, са класните стаи по време на часовете, тъй като тогава учителят винаги присъства и те могат да бъдат защитени в случай на конфликт.

1.4. Извършители на насилие в училище

Някои от момичетата посочиха по-големите момчета, като пример за поведение на насилие, особено към по-малките. Ситуациите на насилие между момичета се случват, когато става въпрос за момче.

„Постоянно ни дразнят и това е направо - ужас“ - 13-годишно момиче.

„Големите момчета са опасни, удрят ме ей така – за нищо“ - 10-годишно момче.

" Учителите се карат на големите момчета, но те не престават. Когато тичат по коридорите, те удрят и след това казват, че е неволно. Знам, че е нарочно " - 10-годишно момче.

" Те пишат глупости и след това се карат за някои момчета. Знам това от сестра си " - момиче на 10 години.

За някои момичета опасни са и онези момчета, които лесно се ядосват и се включват в конфликтни ситуации. Наблюдателите обикновено гледат и се смеят.

„ Всички знаят Х ... И умишлено го дразнят да видят какво ще направи “ - 13-годишно момиче.

„ Във всеки клас има някой, който винаги се кара и учителите не могат да направят нищо “ - 14-годишно момче (ВР)

Деца идентифицират учители и крясъци като вид насилие.

„ Учителите не са лоши, но понякога много викат . ” - момче на 13 години.

1.5. Източници на насилие в училище

Източниците на насилие, идентифицирани от участниците, са:

- Романтически отношения между момичета и момчета
- Социално-икономически и етнически различия
- Семейства, в които няма ясни правила
- Бедност и липса на стабилна работа в семейството
- Институциите не работят в синхрон, или резултатите на тяхната работга не са ефективни

- Неграмотност и ниско ниво на образование
- Силна идентификация със собствения пол чрез агресивна девалвация на представителите на другия.

" В училище има много деца, всеки е различен и затова някои харесват, други не. Който не харесва, той започва тормоз " - 12-годишно момиче.

„ Когато се караме за нещо глупаво, тогава не си говорим месеци наред “ - 13-годишно момиче.

2. СОЦИАЛНИ И ПОЛОВИ НОРМИ В БЪЛГАРИЯ, СВЪРЗАНИ С НАСИЛИЕТО НАД ДЕЦА, ВКЛЮЧИТЕЛНО НАСИЛИЕТО, ОСНОВАНО НА ПОЛА

Съществуват определени вярвания и норми, свързани с отношенията в общността по отношение на половите различия, безопасността и насилието:

- Повечето от родителите не се притесняват от това, че децата им ходят до училище сами. Те намират местата, в които живеят като безопасни.
- За някои деца лекото дразнене, бутане, щипане и др. се счита за нормално и като забавление.
- Не е приемливо момчетата да плачат. За тях е по-лесно да се справят с насилието.
- Момчетата са по-често насилници от момичетата, но момичетата могат да бъдат по-агресивни.
- Да се оплакваш на учителите се смята от децата като слабост. Те се присмиват на такива деца.
- Момичетата са лигави и се оплакват без причина, според някои момчета.
- Децата си представят насилниците като възрастни хора, те не могат да приемат, че по-малко и беззащитно дете може да бъде в ролята на

насилник. По този начин някои деца пренебрегват някои форми на насилие помежду си.

- Жертвата в представите на децата е слабо дете или слаб възрастен, който се нуждае от закрила, помощ и подкрепа. Някои деца са готови да ги подкрепят.
- Някои момичета смятат, че някои от децата с агресивно поведение често са „нещастни“.
- Някои деца биха предпочели да мълчат в случай на сексуално насилие, вместо да се занимават с учители или родители.
- Позицията на учителите е, че те биват държани отговорни за агресивното поведение на деца и вярват, че, ако се установи насилие, обществото и компетентни институции ще обвинят тях.

" Винаги сме обвинени за всичко. Ако нещо се случи, пак ще бъдем обвинени, че не си вършим работата - и родители, и шефове " - учител.

" Нямаме голяма подкрепа от родителите на децата. Те са абдикирали напълно. Те са прехвърлили цялата отговорност върху училището. " - учител.

3. ЗАЩИТА ОТ НАСИЛИЕ И НАСЪРЧАВАНЕ НА БЛАГОСЪСТОЯНИЕТО

3.1. Източници на защита

Основните източници на защита от насилие, според децата, са:

- Майка
- Родители
- По-голям брат или сестра
- Приятел
- Учители, директор, училищен психолог, училищни пазачи

- Правила в училище, като Механизъм за борба и противодействие на тормоза в училище
- Права за закрила на детето
- Институции - полиция, отдел за закрила на детето, съд
- Само няколко деца споменаха, че няма да разчитат на източник на подкрепа и могат да решат проблемите си сами.

(Изброените фактори са подредени според честотата, с която децата ги споменават, започвайки отгоре надолу).

Децата съобщават, че родителите им ги учат как да се предпазват от насилие на улицата и предприемат някои мерки, за да го осигурят. В същото време конкретните източници на такава опасност не са обяснени на децата и те не са много ясни за тях.

" Майка ми ми казва да не общувам с непознати на улицата, когато съм сам, защото те могат да бъдат опасни. Не е ясно кой какво може да ти направи. " - 11-годишно момче.

„Майка ми не ме оставя да излизам на тъмно“ - 12-годишно момиче.

„ Ако съм с брат си, мога да изляза до около девет часа, но само с него “ - 13-годишно момиче.

„ Майка ми не ме пуска да излизам с големи момчета и момичета “ - момиче на 12 години.

„ Трябва веднага да се прибера от училище, защото трябва да помагам възрастни “ - 12-годишно момиче.

„ Баща ми ни води на училище сутрин, защото още е тъмно “ - 10-годишно момиче.

По-конкретно, майките осигуряват добрите взаимоотношения с околните.

" Ако имам някакви проблеми, казвам на майка ми и тя се занимава с учителите. Баща ми не ходи в училище " - 13-годишно момиче

" Майка ми винаги ме предупреждава, че трябва да съм добър и да не излизам с някого в училище и да ѝ кажам, когато някой ме закача, за да нямам проблеми "- на 10-годишно момче.

По-големите братя или сестри също се споменават като източник на защита, особено за по-малките деца в групата.

Приятелите са важни и надеждни. Пътят до училище е по-безопасен, когато ходите с приятели, а така е и по-забавно. Някои деца декларират, че в случай на сериозно насилие първо ще се обадят на приятел и след това ще разчитат на възрастни. Участниците не можаха да уточнят как точно ще им помогнат приятелите им, но казаха, че разговорът е достатъчен и за „му олекне на човек“ - 14-годишно момче.

„Приятелите ми не биха ми направили нищо гадно .“ - момче на 14 години.

„ Не казвам нищо на майка си, споделям само с приятелите си “ - 13-годишно момиче;

„ Имам приятелка, която е по-възрастна от мен и тя ме съветва за различни неща “ - момиче на 12 години

Учителите са посочени като основен източник на защита в района на училището и около него.

" Обаче има учители с нас в училищния автобус и те не позволяват побоища или каквото и да било друго между децата, защото това е правилото ." - 14-годишно момче.

" *Моят класен ръководител ме разбира много добре и винаги мога да отида при нея за помощ. Тя ми е помагала и преди. След като други момчета щяха да се разправят с мен, тя отиде и говори с тях .* " - 13-годишно момче .

„ *Ако дете от училище е наранено, например бито, всички учители ще повикат побойника в учителската стая и ще му се карат* “ - 12-годишно момче.

" *Не знам към кого да се обърна? Вероятно към учител. Госпожата по математика много ме уважава.* " - 12-годишно момиче.

" *Когато сме в училище, учителите наблюдават дали нещо не се случва в коридорите и се обаждат на директора .* "

„ *Ако виждам някой да бъде бит всеки ден, разбира се, ще търся учителите или училищния психолог* “ - 13-годишно момиче.

" *Нашият психологически съветник е много добър и отивам при нея, когато големите ме дразнят. Тя им се кара* " - 10-годишно момче.

Според възрастните, училището е безопасно място, защото има засилен контрол от страна на учителите. Когато имат информация за влошени отношения в семейството, те наблюдават ситуациите и в случай на промяна в поведението на детето са готови да вземат мерки. Въпреки това, някои деца и учители не смятат, че предприетите мерки са ефективни и че учителите са готови да предоставят адекватна помощ. Те по-скоро биха се обърнали към институциите.

" *Ние сме във връзка. Веднага щом забележим нещо, реагираме. Имаме дежурни учители в коридорите, в детските автобуси. Не допускаме побоища или кавги между ученици .* "

" *Има наказания за тези, които се бият, но те не се страхуват. Учителите ще се карат и това е* " - 12-годишно момче.

Децата са информирани за основните институции, които биха могли да ги подкрепят в случай на насилие. Но някои от децата не вярват, че могат да получат помощ и по-скоро се притесняват да не бъдат обвинени, че са виновни за нещо .

Децата разпознават институциите, но не знаят техните функции и как точно биха могли да им помогнат в ситуация на насилие. Те най-добре разпознават ролята на полицията и в хода на споделянето стана ясно, че децата зачитат нейната роля в обществото. Момчетата от малкото село не бяха запознати с други институции за защита, освен с полицията.

Правата за закрила на детето са нещо, което децата биха могли да посочат като аргумент срещу насилието спрямо тях. Но те казват, че не знаят точно кой и как може да ги защити. Момчетата от малкото село ясно различават само ролята на полицията в случаи на кражба, грабеж или други престъпления. Те казват, че ако полицията се намеси, когато има ситуация на насилие над деца, те ще бъдат притеснени, но все още вярват, че полицията може да помогне на детето

„Децата имат права - никой не бива да ги удря“ - 14-годишно момче.

„ Когато се обадите в полицията, те биха хванали престъпника и биха ви помогнали “ - 10-годишно момче.

3.2. Начини за защита, според очакванията на децата

Децата виждат защитата като бързо, незабавно и ефективно действие на възрастните за прекратяване на акта на насилие.

„ Ако някой е бит, учителите трябва да се намесят незабавно “ - 10-годишно момиче.

„ Ако едно дете страда от насилие, трябва да му се помогне, за да не страда “ - 10-годишно момиче.

Наличието на ясни процедури помага на децата да реагират в случаи на насилие в училище. Децата дадоха пример, в който, ако детето бъде бито в двора на училището, пазачите незабавно ще информират дежурния учител, дежурният учител ще информира директора и така нещата ще бъдат решени. Стъпките за предоставяне на подкрепа бяха ясно очертани.

3.3. Фактори, които пречат на децата да търсят закрила

При някои деца съществува тенденция, колкото по-тежък е инцидентът с насилие, толкова по-неохотно да търсят помощ от възрастните. Те се страхуват да не бъдат наказани от родителите си, или от професионалистите от училището и от други институции. Или те не им вярват много, или намират подкрепата им за неефективна.

„Понякога полицията идва, когато някой направи нещо по-голямо, но това рядко се случва“ - 13-годишно момиче

" Не мисля, че някой полицай ще ми помогне . Ще се притеснявам! " - 12-годишно момиче

По-големите деца мислят, че могат да се защитят и не се нуждаят от подкрепа.

„Ако имам проблем, мога да го реша сам“ - 14-годишно момче.

" Не знам кого да търся, ще се погрижа за себе си. Баща ми казва, че ако искам да успея в живота, трябва да се грижа за себе си " - 14-годишно момче.

Децата споделиха, че не познават конкретни организации, които да предпазват децата от насилствени ситуации. Те не са запознати с механизма за осигуряване на защита на малтретирани деца.

4. АКТИВНИЯТ ОТГОВОРЪТ НА ДЕТЕТО НА НАСИЛИЕТО

Има широк спектър от начини, по които децата споменават, че реагират или биха реагирали на насилието. Те могат да бъдат обобщени в пет общи стратегии за разрешаване на ситуации на насилие в училище. Три от тях са активни, тъй като децата предприемат определени действия като: а) търсене на помощ, б) решаване на конфликта самостоятелно и в) защитават друго дете.

Другите две стратегии са свързани със силни чувства на срам и страх от извършителите или от възрастните, които блокират способността на децата да се противопоставят. Тези стратегии са : а) запазване на мълчание и б) избягване на потенциално опасни ситуации.

4.1. Търсене на помощ

Основната стратегия, използвана от децата в случай на насилие, е активно да търси помощ. Те обикновено се обръщат за помощ към роднини - особено към майките си, към приятели, към полицията.

„ Нека майка да дойде на училище и да говори с учителите“ - 12-годишно момче.

" Не обичам да се оплаквам, тогава децата ми се подиграват, но имам по-голям брат и когато някой ме дразни, отивам да му кажа. Той идва и се кара. Той ме защитава. Казвам и на класния ръководител, но тя не предприема действия. Майка ми ми каза, ако някой ме дразни да се обадя на брат ми . "

" Майка ми си има достатъчно грижи. Защо да ги натоварвам допълнително родителите ми? Тя ще се опита да разговаря с нейна приятелка, която ще ѝ даде съвет " - 13-годишно момиче.

" По-добре е да кажете на учителите. Те знаят по-добре какво да правят. Ще намерят начин да му помогнат . " - 10-годишно момиче.

„Изобщо няма да понасям [сексуално насилие], ще отида в полицията и ще се оплача“ - момиче на 14 години .

Тези стратегии може да се разгледат като добър капацитет на детето активно да ангажира ресурсите в околната среда, за да разреши проблема. Но понякога това може да демонстрира липса на самочувствие и авторитет, тъй като някои деца споделят, че не мислят, че нещо зависи от тях, за да променят ситуацията в общността, в която живеят. По-скоро те се доверяват на възрастните и ги държат отговорни да контролират поведението на децата и да осигурят безопасна среда за тях. Те признават съществуващите проблеми в училището, но не са готови да се ангажират с някои предложения за промяна.

4.2. Самостоятелно разрешаване на конфликти

Децата споделиха, че в някои не много сериозни случаи успяват да разрешат конфликтите сами. Тук те използват както по-конструктивни, така и по-агресивни и насилствени начини за разрешаване на проблема. От една страна, някои деца споделиха, че се опитват да запазят уважение и диалог помежду си. От друга страна, някои деца описват ситуации, в които се включват в реципрочни агресивни действия.

" Ако някой ме удари, бих отмъстил. Не искам да се бия, но ако някой ме докосне, ще отмъстя " - 12-годишно момче

4.3. Защита на друго дете

Влизането в ролята на защитник на по-малките деца или на техните приятели, също е посочено от децата като чест отговор на случаите на насилие. Някои момичета смятат, че по-големите ученици може да са по-справящи се, докато по-малките деца са по-изложени на риск.

„*Какво може да направи едно малко, най-много да плаче*“ - момиче на 11 години.

Те вярват, че децата в началното училище все още нямат уменията да се предпазват в рисковите ситуации.

„*Всеки може да ги лъже, да ги обижда, да ги удря, но и те се закачат*“ - 12-годишно момиче.

Участниците заявиха по време на дискусиата, че биха искали да помогнат на по-малките деца, защото мислят, че "са беззащитни" - 11-годишно момиче.

„*Имам брат в първи клас и всеки ден ходя да го питам дали някой го дразни*“ - 12-годишно момиче.

4.4. Запазване на мълчание

Поради доминиращото чувство на срам, някои момичета казват, че в случай на сексуално насилие биха предпочели да мълчат. Те обсъдиха също, че може би никой няма да им повярва.

"*По-добре ще е да избягам от дома си*" - на 13-годишно момиче

"*Могат ли децата да се оплакват? Е, могат, но едва ли някой ще им обърне голямо внимание, защото са малки и никой не им вярва*" - 14-годишно момиче.

Основният аргумент, който децата използват, за да обяснят нежеланието си понякога да се противопоставят на насилието по какъвто и да е начин, е страхът, че подобно поведение ще увеличи насилието.

„Ако каже на някого, пак ще го бият“ - 10-годишно момче;

„На кого да кажа? Приятелите са по-големи като нас. Как биха могли да ви помогнат с това?“ - момче на 11 години;

„Ако учителите са информирани, те ще помогнат, но някой трябва да им каже“ - 12-годишно момче.

„Децата трябва да се защитават взаимно и след това ще се справят с проблема, но всички се страхуват да не ги бият утре“ - 12-годишно момче.

Недоверието към учителите може да бъде свързано и със съществуващите случаи на насилие от страна на учителите, споменати от някои деца.

Когато обсъждаха конкретни случаи на насилие, възрастните казаха, че за децата ще бъде трудно да докладват или да сигнализират, че са в рискова ситуация, която застрашава психическото и физическото им здраве, тъй като се страхуват да го направят.

"Ако учител не забележи, че нещо се случва, децата трудно ще споделят. Те нямат културата да говорят и споделят. Единственото, което знаят, е да крещат и да се бият" - учител.

Коментарът на цитирания учител обяснява добре причините за това защо децата не информират учителите за такива инциденти.

4.5. Избягване на потенциално опасни ситуации

Друга стратегия за избягване на конфликти, която децата споменават, е по време на почивките да останат в класната стая и да останат в група, и да говорят с приятелите си.

" *Предпочитам да стоя в стаята си и да рисувам. Не се мотая с никого* " - 10-годишно момиче

" *Имам приятелка и разговарям с нея в почивката. Тя е от друг клас, но сега не ни позволяват да се събираме заради корона вируса.* " - 11-годишно момиче.

5. ДИСКУСИЯ И ОСНОВНИ ПРЕПОРЪКИ

- Училището е важно място за децата и те обичат да прекарват времето си с приятелите си, и да имат интересни занимания.
- Физическото и емоционалното насилие са част от ежедневието на децата в училище. Те се сблъскват постоянно с него.
- Икономическите различия между децата са голям източник на насилие.
- Сексуалното насилие е трудна тема за разговор както за момчетата, така и за момичетата, те не са критични за някои поведения, свързани с него, които присъстват в техните взаимоотношения.
- Съществуват някои предразсъдъци, свързани с пола и социалните роли, които децата споделят. Те им пречат да разпознават определени видове насилствено поведение, да се противопоставят и търсят подкрепа.
- Децата се доверяват най-много на семействата и близките си приятели в това да ги предпазят от насилие.
- Добро и интересно откритие е, че децата осъзнават, че имат права и знаят, че има определени институции, които да ги предпазват от насилие. Проблемът е, че

те не са добре информирани как да използват тази подкрепа, как да се обърнат към институциите.

- Страхът да не бъдат наказани от възрастните - както от родители, така и от учители, и други професионалисти - е основният фактор децата да не докладват насилие и да търсят помощ в най-опасни случаи на насилие. И двете страни инициатират действия, но, обикновено, те не са съгласувани.
- От разговорите с децата стана ясно, че те се нуждаят от структура - ясни правила, които да се спазват от всички участници в училищната среда. Те ценят много и се доверяват на онези възрастни, които са в състояние да ги разберат и емоционално да ги подкрепят .
- Фокус групите с възрастни показваха, че училищният персонал и родителите не са подготвени да реагират по подходящ начин на ситуациите на насилие, тъй като нямат знания за динамиката на отношенията на насилие, за ролята, която възрастните биха могли да играят в неговата превенция и разрешаване.
- Данните от изследването показват, че и децата и възрастните, участвали в изследването, да съгласни, че основните усилия трябва да бъдат насочени към това децата да разпознават насилието и разбират последиците от него. Те трябва да станат по-дисциплинирани и да познават различните аспекти на насилието. Няма същите очаквания и към възрастните, които се грижат за децата - родители и професионалисти. Подобно мислене създава опасност някои по-системни проблеми, които засягат отношенията на насилие в училище, да останат незабелязани.

6.1. Препоръки от децата

Има две основни препоръки, дадени от децата за това как може да се управлява ситуацията на насилие в училище. Първият е свързан с капацитета на учителите не само да осигурят за тях структури за безопасност като правила, дисциплина и активна намеса , но и да могат да ги разбират по-добре и да създават отношения на доверие и

подкрепа. Вторият е възрастните да създадат повече възможности и пространство за децата в училище да се забавляват и да се ангажират с позитивни дейности.

- Децата мислят, че учителите трябва да се научат да разбират по-добре децата, не само да ги наказват.

„ Учителят трябва да се обади на майката и да разбере какво става “ - 13-годишно момче.

- Ангажирането на децата с различни интересни дейности ще намали насилието. Децата искат повече места в града, където да играят и да се забавляват заедно. Децата обявиха, че на територията на града няма специални места, в които да останат заедно и това трябва да се промени.

„ Ако в квартала има места, предназначени само за деца , може да ги посетя, но не знам дали майка ми ще ме пусне “ - 10-годишно момче.

„ В училище могат да се организират различни неща, които са интересни за децата, можем да излизаме, да играем игри, да имаме повече спортно оборудване в двора “ - 13-годишно момиче.

6.2. Препоръки от възрастните участници

Според повечето участващи възрастни, децата трябва да получат допълнителна информация и да развият индивидуални умения за справяне с рискови ситуации, свързани с използването на насилие срещу тях, за да могат да си помогнат и да получат

адекватна защита и подкрепа, и да се научат да споделят с възрастни, когато има проблем.

„Ако децата са по-добре подготвени по темата за превенция на насилието, те лесно ще разпознаят какво се случва около тях и ще реагират по-бързо, за да можем да предприемем действия“ - педагогически съветник.

Участниците обсъдиха възможността децата да бъдат обучавани да идентифицират насилие и разпознават участващите институции, които работят в тяхна защита. Това може да става чрез провеждане на интервюта, канене на специалисти от службите за подкрепа в общността или в училище, посещения на социални услуги. Това ще увеличи нивото на социални умения на децата, с което ще се постигне тяхната по-ефективна защита и реакция в ситуация различните видове насилие. Те трябва да придобият умения и да потърсят помощ сами в случай на нужда.

6. 3. Препоръки от изследователския екип

- Разработване на модули за интерактивна работа с децата по темата за социално-икономическите и етническите различия; емоционални и сексуални отношения, и сексуално насилие; социални роли, предразсъдъци, свързани с пола.
- Децата трябва да получат по-конкретна информация как биха могли да защитят правата си; как биха могли да се обърнат към различни професионалисти и институции в случай на насилие и каква подкрепа биха могли да получат от тях. Те се нуждаят от повече знания и опит с процедурите и начина, по който системата за защита работи по отношение на различните видове насилие. Страхът от свързване с институции и възрастни при някои деца може да бъде преодолян.

- Родителите, учителите и специалистите от социалната система трябва да осъзнаят по-добре страха и срама на децата, станали жертва на насилие, за да осмислят общуването си децата така, че да развият необходимите отношения на доверие с тях.
- Училищата трябва да създадат по-конструктивно сътрудничество със заинтересованите родители и заедно да разработят определени политики, свързани с проблемите на насилието в училище.
- Правилата за поведение и знанията за правата на децата им дават възможност защитават тези права. Необходимо е също създаването на пространства за отворен диалог за взаимоотношенията и емоциите, които децата изпитват в училище.
- Работете с децата, за да ги направите по-уверени в ситуации на насилие и да ги упълномощите и ги включите в активна позиция на хора, които взимат решения. Това може да стане като ангажирате децата в дискусии и дейности срещу насилието в училище.
- Учителите и училищният персонал трябва да развият по-добър капацитет за това да разбират психо-социалната динамика на ситуациите на насилие и нейното влияние върху децата, участници в тях, както и капацитет за предлагане на подходящ отговор на системата като цяло в такива ситуации. Стратегиите за превенция е важен фокус, както и системната координация на усилията на всички институции в системата за закрила на детето, съвместно с родителите и самите деца.